

Ακολουθήσέ με

στο ρωμαϊκό ωδείο
της Νικόπολης

Εικ. 1 Αεροφωτογραφία του ωδείου και της ευρύτερης περιοχής. Διακρίνονται τα τείχη.

Μια νίκη οδηγεί σε μια πόλη...

Αν βρεθείτε στο νοτιοδυτικό τμήμα της Ηπείρου, ένας αρχαιολογικός χώρος που σίγουρα αξίζει να επισκεφτείτε είναι αυτός της Νικόπολης. Θα τον συναντήσετε 6 χλμ. βόρεια της Πρέβεζας, σε μία ξεχωριστή γεωγραφική θέση: στο λαιμό της χερσονήσου που χωρίζει τον Αμβρακικό κόλπο από το Ιόνιο πέλαγος.

Ξεχωριστή είναι όμως και η ιστορία της πόλης που ίδρυσε ο Γάιος Ιούλιος Καίσαρας Οκταβιανός, αμέσως μετά τη ναυμαχία του Ακτίου το 31 π.Χ. Στο γειτονικό Άκτιο, απέναντι ακριβώς από την Πρέβεζα, ο Οκταβιανός

με το στόλο του νίκησε τον Μάρκο Αντώνιο και την Κλεοπάτρα της Αιγύπτου. Η μάχη αυτή ήταν πολύ σημαντική γιατί ανέδειξε κυρίαρχο του κράτους της Ρώμης τον Οκταβιανό που λίγο αργότερα, το 27 π.Χ., έγινε αυτοκράτορας και μετονομάστηκε σε Οκταβιανό Αύγουστο. Είναι η εποχή που οι Ρωμαίοι έχουν πια επικρατήσει σε ολόκληρη τη Μεσόγειο.

Ο Οκταβιανός ίδρυσε τη Νικόπολη όχι μόνο για να συμβολίζει τη μεγάλη του νίκη, αλλά κυρίως για να εδραιώσει τη ρωμαϊκή κυριαρχία στη δυτική Ελλάδα. Μάλιστα η θέση της νέας πόλης δεν ήταν καθόλου τυ-

χαία, αφού χερσαίοι και θαλάσσιοι δρόμοι την ένωσαν με την κεντρική Ελλάδα, την Πελοπόννησο, τα νησιά του Ιονίου και φυσικά την Ιταλία. Έτσι, η Νικόπολη αναδείχθηκε σε έναν καθοριστικό σταθμό για το εμπόριο και τις μετακινήσεις των Ρωμαίων, όπως άλλωστε και η Πάτρα, η άλλη μεγάλη ρωμαϊκή αποικία που ίδρυσε το 14 π.Χ. ο Οκταβιανός.

Οι Ρωμαίοι έχτισαν τείχη γύρω από τη Νικόπολη περισσότερο για συμβολικούς παρά για αμυντικούς λόγους. Τμήματά τους ενσωματώθηκαν τον 5ο αι. μ.Χ στα παλαιοχριστιανικά τείχη (εικ. 1).

Εικ. 2 Γενική άποψη του ωδείου.

Γεμίζοντας ζωή

Για τη δημιουργία της Νικόπολης ενώθηκαν πολλοί οικισμοί της γύρω περιοχής, ενώ για να ενισχυθεί ο πληθυσμός της μεταφέρθηκαν κάτοικοι από πόλεις της Ηπείρου, της Αιτωλοακαρνανίας και της Λευκάδας. Ακόμη, εγκαταστάθηκαν Ρωμαίοι άποικοι, όπως συνηθιζόταν σε όλες τις νέες πόλεις που ιδρύονταν στα εδάφη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Ο Οκταβιανός παραχώρησε στη Νικόπολη πολλά προνόμια, οικονομικά και πολιτικά. Έτσι, εξελίχθηκε γρήγορα σε μία πλούσια και ισχυρή πόλη, χτισμένη με βάση το ρωμαϊκό πρότυπο και διακοσμημένη με επιβλητικά κτήρια. Στο κέντρο της βρισκόταν το ωδείο και η αγορά. Τα υπό-

λοιπα δημόσια κτήρια, όπως το θέατρο, το στάδιο και το γυμνάσιο, είχαν χτιστεί έξω από τα τείχη, στην περιοχή που λεγόταν «Προάστειο».

Ο Οκταβιανός αφιέρωσε τη νέα πόλη στον Απόλλωνα που λατρευόταν από παλιά στο Άκτιο. Η κίνηση αυτή είχε χαρακτήρα πολιτικής και θρησκευτικής προπαγάνδας. Επίσης αναδιοργάνωσε τα Άκτια, τους αγώνες προς τιμή του θεού. Τα νέα Άκτια γίνονταν πλέον κάθε τέσσερα χρόνια στο Προάστειο της Νικόπολης και το πρόγραμμά τους περιλάμβανε αθλητικούς και μουσικούς αγώνες. Σύντομα οι αγώνες απέκτησαν μεγάλη φήμη και ενίσχυσαν τον κοσμοπολιτικό χαρακτήρα της πόλης.

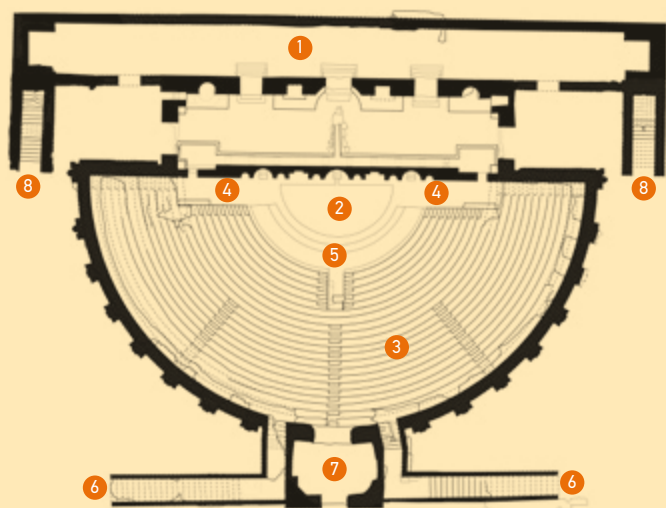
Στα Άκτια πήρε μέρος το 66 μ.Χ και ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Νέρωνας, ο οποίος, μάλιστα, διακρίθηκε στους μουσικούς αγώνες. Προς τιμήν του, άλλωστε, το όνομα της πόλης άλλαξε για ένα διάστημα και από «Νικόπολις» έγινε «Νερωνικόπολις»!

Μέχρι και τον 3ο αι. μ.Χ. η πόλη ήταν το διοικητικό κέντρο της Ηπείρου και της Ακαρνανίας, ενώ γνώρισε μια νέα περίοδο ακμής στα Βυζαντινά χρόνια.

Η περιοχή της Νικόπολης δεν οικοδομήθηκε ξανά στα νεότερα χρόνια και έτσι πολλά από τα κτήρια της ρωμαϊκής πόλης έχουν διατηρηθεί. Από αυτά ξεχωρίζει το ωδείο που σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση μέχρι σήμερα (εικ. 2).

Εικ. 3 Η εξωτερική όψη του κούλου.

- 1 Η σκηνή
- 2 Η ορχήστρα
- 3 Το κούλο
- 4 Οι πάροδοι
- 5 Ο διάδρομος προς το μέσον της ορχήστρας
- 6 Οι κλίμακες που οδηγούσαν ψηλά στο κούλο
- 7 Η αίθουσα λατρευτικού χαρακτήρα
- 8 Οι κλίμακες προς το δεύτερο όροφο της σκηνής

Εικ. 4 Κάτοψη του ωδείου.

Το ωδείο της Νικόπολης

Χτίστηκε τον 1ο αι. μ.Χ. στην καρδιά της ρωμαϊκής πόλης και μάλιστα πολύ κοντά στο σημείο όπου διασταυρώνονταν οι δύο πιο κεντρικοί δρόμοι της. Δεν γνωρίζουμε, ωστόσο, την ακριβή χρονολογία. Ορισμένοι αρχαιολόγοι το τοποθετούν την εποχή που ήταν ακόμα αυτοκράτορας ο Οκταβιανός (27 π.Χ.-14 μ.Χ.), ενώ άλλοι αργότερα, στα χρόνια του Νέρωνα (54-68 μ.Χ.). Στη δεύτερη περίπτωση, δηλαδή, συνδέεται με την επίσκεψη του Νέρωνα στη Νικόπολη το 66 μ.Χ.

Το ωδείο είχε χωρητικότητα περίπου 1.000 ατόμων και προοριζόταν για μουσικές εκδηλώσεις, απαγγελίες ποιητών με συνοδεία μουσικών οργάνων, ομιλίες και συζητήσεις ρητόρων. Είναι όμως πιθανό να χρησιμοποιήθηκε και ως βουλευτήριο, δηλαδή ως χώρος συνεδριάσεων, όπως προκύπτει από τη θέση του δίπλα από την αγορά της πόλης.

Τα αρχιτεκτονικά μέρη του ωδείου είναι ίδια με αυτά ενός ρωμαϊκού θεάτρου. Αποτελείται, δηλαδή, από τη *σκηνή*, την *ορχήστρα* και το *κούλο* (εικ. 4, αρ.1-3). Μάλιστα, όταν χτίστηκε, η σκηνή του ήταν ενωμένη με το κούλο. Έτσι, το ωδείο είχε τη μορφή ενός κλειστού περιμετρικά οικοδομήματος. Επειδή όμως η σκηνή δεν διατηρείται ακέραιη, η εικόνα που παρουσιάζει το κτήριο σήμερα είναι διαφορετική (εικ. 2). Μερικοί μελετητές πιστεύουν ότι ενδεχομένως το ωδείο να ήταν στεγασμένο στο σύνολό του ή σε ορισμένα τμήματά του, υπόθεση που έχει διατυπωθεί και για άλλα ρωμαϊκά ωδεία. Ωστόσο, η έρευνα στο θέμα αυτό συνεχίζεται.

Όπως τα περισσότερα ρωμαϊκά θέατρα και ωδεία, είναι χτισμένο σε επίπεδο έδαφος και όχι στην πλαγιά κάποιου λόφου. Για να έχει, λοιπόν, το κούλο την απαραίτητη κλίση, στηρίζονταν σε μία βάση από τοίχους που ενώνονταν μεταξύ τους με καμάρες σχηματίζοντας διαδρόμους και στοές (εικ. 3).

Στάση 1η: Το ωδείο εξωτερικά

Πριν ανακαλύψετε ένα-ένα τα μέρη του ωδείου, αξίζει πρώτα να παρατηρήσετε την εξωτερική του όψη. Μπαίνοντας από την κύρια είσοδο του αρχαιολογικού χώρου, θα αντικρίσετε τα τοξωτά ανοίγματα στον εξωτερικό τοίχο του κοίλου (εικ. 3). Συνολικά ήταν δεκαέξι. Από αυτά σήμερα άλλα είναι περισσότερο ορατά και άλλα λιγότερο. Αποτελούσαν τις εισόδους των θεατών στο ωδείο και όλα οδηγούσαν στην ίδια ημικυκλική στοά που αγκάλιαζε περιμετρικά το κοίλο (εικ. 5). Από εκεί οι θεατές είχαν δύο επιλογές για να φτάσουν στις θέσεις τους: η μία ήταν να κατευθυνθούν προς τα άκρα της στοάς για να συναντήσουν τις *παρόδους*, τους δύο στεγασμένους διαδρόμους που οδηγούσαν στην ορχήστρα (εικ. 4, αρ.4 - εικ. 9). Η άλλη ήταν να φτάσουν στο μέσο της στοάς και να ακολουθήσουν έναν κάθετο διάδρομο που οδηγούσε στο μέσο της ορχήστρας (εικ. 4, αρ.5 - εικ. 8).

Θα παρατηρήσετε επίσης τα ίχνη μίας κλίμακας (εικ. 3). Από εκεί ανέβαιναν όσοι κάθονταν στις ψηλότερες θέσεις του κοίλου. Μία αντίστοιχη κλίμακα, που όμως δεν σώζεται εξίσου καλά, ξεκινούσε από την άλλη μεριά του οικοδομήματος και κατέληγε στο ίδιο σημείο. Ακριβώς κάτω από το σημείο όπου συναντιούνται οι δύο κλίμακες, υπάρχει μία αίθουσα που εξυπηρετούσε λατρευτικούς σκοπούς. Είναι η αίθουσα που στην κάτοψη προεξέχει από το ημικυκλικό σχήμα του κοίλου (εικ. 4, αρ.7).

Αν από την είσοδο του αρχαιολογικού χώρου στρέψετε το βλέμμα σας αριστερά, θα δείτε μία ακόμη κλίμακα που διατηρείται μέχρι σήμερα (εικ. 6). Μπορεί να δίνει την εντύπωση ότι είναι αποκομμένη από το υπόλοιπο κτίσμα, στα ρωμαϊκά χρόνια όμως οδηγούσε στο δεύτερο όροφο της σκηνής. Μια ίδια κλίμακα υπήρχε και στην ανατολική πλευρά της σκηνής, όπως φαίνεται και στην κάτοψη (εικ. 4, αρ.8).

Η εξωτερική όψη του ωδείου ήταν, λοιπόν, πολύ σημαντική αφού πρώτα αυτή αντίκριζαν οι θεατές φτάνοντας στο ωδείο. Γι' αυτό το λόγο είχε πλούσια διακόσμηση με γλυπτά, από τα οποία δυστυχώς σήμερα σώζονται μόνο ελάχιστα δείγματα (εικ. 7).

Εικ. 5

Εικ. 6

Εικ. 7

Εικ. 5 Η περιμετρική στοά γύρω από το κοίλο.

Εικ. 6 Η κλίμακα που οδηγούσε στο δεύτερο όροφο της σκηνής.

Εικ. 7 Γλυπτό από την εξωτερική διακόσμηση του κοίλου.

Στάση 2η: Το κοίλο

Προχωρώντας στο εσωτερικό του ωδείου, θα αντικρίσετε τον ημικυκλικό χώρο, όπου κάθονταν οι θεατές. Το κοίλο είναι στραμμένο προς το βορρά, δηλαδή προς το Προάστειο της Νικόπολης. Έχει είκοσι δύο σειρές εδωλίων και ένας στενός διάδρομος, το *διάζωμα*, το χωρίζει σε δύο οριζόντια τμήματα. Το χαμηλότερο τμήμα του αποτελείται από δύο *κερκίδες* και έχει τέσσερις *κλίμακες*, δύο στα άκρα του κοίλου και δύο στο μέσο του για να ανεβαίνουν οι θεατές στις θέσεις τους. Θα παρατηρήσετε ότι ανάμεσα στις δύο κερκίδες, στο μέσο δηλαδή του κοίλου, ανοίγεται ο διάδρομος που επικοινωνούσε με την περιμετρική στοά (εικ. 11). Στη διάρκεια των ρωμαϊκών χρόνων, ο διάδρομος αυτός έπαψε να χρησιμοποιείται ως είσοδος για το κοινό. Για το λόγο αυτό στο άνοιγμα του προς την ορχήστρα τοποθετήθηκε

μία πλατιά πέτρα που μείωσε το ύψος του περίπου στο μισό (εικ. 8).

Αν στρέψετε το βλέμμα σας ψηλότερα, θα δείτε ότι το ανώτερο τμήμα του κοίλου είναι μεγαλύτερο και χωρίζεται σε τέσσερις κερκίδες από πέντε σκάλες. Επιπλέον, στα δύο άκρα του υπήρχαν κάποιες ειδικές θέσεις που προοριζόνταν για τα επίσημα πρόσωπα. Τα *θεωρεία*, όπως ονομάζονται διαφορετικά οι θέσεις αυτές, βρίσκονται ακριβώς πάνω από τις παρόδους, δηλαδή τους στεγασμένους διαδρόμους που οδηγούσαν στην ορχήστρα (εικ. 9, 12). Στο ύψος αυτό, στη δέκατη σειρά του κοίλου, θα παρατηρήσετε κάποια μικρά ορθογώνια ανοίγματα (εικ. 11). Σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, είχαν διπλή λειτουργία. Ενίσχυαν την ακουστική του ωδείου, ενώ συγχρόνως πρόσφεραν φωτισμό και εξαερισμό στην υποδομή του κοίλου.

Εικ. 8 Το κεντρικό τμήμα του κοίλου και η είσοδος στην ορχήστρα.

Εικ. 9 Το εσωτερικό της δυτικής παρόδου.

Στάση 3η: Η ορχήστρα

Η ορχήστρα του ωδείου έχει το ίδιο σχήμα με το κοίλο, είναι δηλαδή ημικυκλική (εικ. 1, 11). Στα ρωμαϊκά χρόνια πρέπει να ήταν πολύ εντυπωσιακή. Το δάπεδό της ήταν καλυμμένο από πολύχρωμα μάρμαρα, τοποθετημένα με τέτοιο τρόπο ώστε να σχηματίζουν γεωμετρικά μοτίβα, όπως κύκλους, τετράγωνα και ρόμβους.

Στο κέντρο της ορχήστρας μία τετράγωνη πλάκα καλύπτει ένα άνοιγμα. Εκεί συγκεντρώνονταν τα νερά της βροχής και κατέληγαν σε έναν υπόγειο αγωγό με κατεύθυνση προς το κτήριο της σκηνής (εικ. 8,

11). Στα τρία χαμηλά σκαλοπάτια που βλέπετε γύρω από την ορχήστρα τοποθετούσαν κινητά καθίσματα που προορίζονταν για τα επίσημα πρόσωπα. Ονομάζονταν *προεδρίες* και είχαν πολύ καλή θέα προς τη σκηνή.

Αν σταθείτε στην ορχήστρα με την πλάτη σας στραμμένη στο κοίλο, θα παρατηρήσετε έναν χαμηλό τοίχο διακοσμημένο με κόγχες, δηλαδή εσοχές που άλλες είναι ημικυκλικές και άλλες ορθογώνιες (εικ. 10). Μάλιστα στις τρεις μεγαλύτερες υπάρχουν σκάλες που συνδέουν την ορχήστρα με τη σκηνή του ωδείου (εικ. 13).

Εικ. 10 Μία κόγχη του τοίχου του λογείου.

Εικ. 11 Άποψη του κοίλου.

Εικ. 12 Η δυτική πάροδος.

Στάση 4η: Η σκηνή

Αν και από τη σκηνή σήμερα σώζονται μόνο κάποια τμήματα, στα χρόνια λειτουργίας του ωδείου ήταν ένα εντυπωσιακό διώροφο κτίσμα. Η πρόσοψή της, δηλαδή ο τοίχος που έβλεπαν οι θεατές, ήταν διακοσμημένη με κίονες, γλυπτά και αγάλματα και είχε τρεις εισόδους με μια σειρά σκαλοπατιών η καθεμία (εικ. 13). Οι εισοδοί αυτές ένωναν το εσωτερικό της σκηνής με το *λογείο*, το πλάτωμα που σχηματίζεται μπροστά τους. Πρόκειται για το χώρο όπου εμφανίζονταν οι πρωταγωνιστές των θεαμάτων.

Στις άκρες του λογείου υπήρχαν πόρτες που οδηγούσαν σε δύο τετράγωνα δωμάτια, τα *παρασκήνια*. Αυτά χρησίμευαν ως αποθηκευτικοί χώροι ή ως χώροι προετοιμασίας των πρωταγωνιστών. Στην εξωτερική πλευρά των παρασκηνίων βρισκόνταν οι κλίμακες που, όπως είδαμε, οδηγούσαν στο δεύτερο όροφο της σκηνής (εικ. 6). Στην πλευρά του λογείου που συνορεύει με την ορχήστρα, θα παρατηρήσετε μία τάφρο, δηλαδή ένα μακρόστενο άνοιγμα (εικ. 13). Εκεί φυλασσόταν η *αυλαία* που με έναν ειδικό μηχανισμό ανέβαινε από κάτω προς τα πάνω, αντίθετα δηλαδή απ' ό,τι συμβαίνει σήμερα στα θέατρα. Πίσω από την τάφρο της αυλαίας μπορείτε να δείτε τον υπόγειο αγωγό που συγκέντρωνε τα νερά της βροχής από το άνοιγμα στο κέντρο της ορχήστρας και τα διοχέτευε έξω από το ωδείο.

Εικ. 13 Η σκηνή και η ορχήστρα.

Εικ. 14 Το ρωμαϊκό θέατρο της Νικόπολης.

Και κάτι ακόμα...

Αξίζει να επισκεφθεί κανείς και το ρωμαϊκό θέατρο της πόλης (εικ. 14). Βρίσκεται βορειότερα του ωδείου, κοντά στο σημερινό χωριό Νικόπολη, στην περιοχή που στα ρωμαϊκά χρόνια ονομαζόταν «Προάστειο». Το θέατρο χτίστηκε τον 1ο αι. μ.Χ. και φιλοξενούσε τους μουσικούς αγώνες που γίνονταν στα νέα Άκτια. Κάθε τέσσερα χρόνια, λοιπόν, στη διάρκεια των Ακτίων, στο θέατρο παρουσιάζονταν ποικίλα καλλιτεχνικά δράματα, όπως αγώνες κιθαρωδών, ποιητών, τραγωδών, κωμωδών και μίμων. Το θέατρο έχει αντίθετο προσανατολισμό σε σχέση με το ωδείο και έτσι πρόσφερε πανοραμική θέα προς το κέντρο της ρωμαϊκής Νικόπολης, τον Αμβρακικό κόλπο και το Ιόνιο Πέλαγος. Αν και δεν σώζεται ακέραιο, ξεχωρίζει για την αρχιτεκτονική του που συνδυάζει στοιχεία του ελληνικού και του ρωμαϊκού θεάτρου. Έτσι, το κάτω τμήμα του κοίλου ήταν χτισμένο στο φυσικό λόφο, όπως στα ελληνικά θέατρα. Αντίθετα, το ψηλότερο τμήμα του στηριζόταν σε μία βάση από τοίχους, σύμφωνα με το ρωμαϊκό σύστημα.

Απο τότε μέχρι σήμερα

Το ωδείο της Νικόπολης επισκευάστηκε στα τέλη του 2ου αι. μ.Χ. και συνέχισε να χρησιμοποιείται μέχρι το β' μισό του 3ου αι. μ.Χ. Στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε και σκεπάστηκε από μεγάλους σωρούς χώματος. Όμως ορισμένα τμήματά του παρέμειναν ορατά κι έτσι αρκετοί Ευρωπαίοι περιηγητές του 19ου αιώνα το περιέγραψαν και το σχεδίασαν. Το ωδείο στο σύνολό του αποκαλύφθηκε με τις ανασκαφές που έγιναν τη δεκαετία του 1960. Σύντομα, μάλιστα, έγιναν και εργασίες αναστήλωσης και έτσι το 1969 λειτουργήσε ξανά. Από τότε

και μέχρι το 2007 φιλοξενούσε τα καλοκαίρια περιορισμένο αριθμό θεατρικών παραστάσεων και μουσικών εκδηλώσεων. Η λειτουργία του όμως διακόπηκε γιατί οι αρχαιολόγοι έκριναν ότι το μνημείο είχε άμεση ανάγκη από έργα στερέωσης. Έτσι, από το 2008 γίνονται στο ωδείο εργασίες αποκατάστασης και ανάδειξης που βρίσκονται σε εξέλιξη μέχρι σήμερα. Στο διάστημα αυτό, το ωδείο άνοιξε τις πύλες του μόνο για μία παράσταση, το καλοκαίρι του 2010, όταν παρουσιάστηκαν οι *Τρωάδες* του Ευριπίδη.

Βιβλιογραφία

Αντωνάτος Α. (2007), «Το Ωδείο της αρχαίας Νικόπολης», στο: *Νικόπολις Β΄, Πρακτικά του Δευτέρου Διεθνούς Συμποσίου για τη Νικόπολη* (11-15 Σεπτεμβρίου 2002), Πρέβεζα: Ίδρυμα Ακτία Νικόπολις.

Γώγος, Σ. (2008), *Τα Αρχαία Ωδεία της Αθήνας*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Ζάχος, Κ., (2012), «Το ωδείο της Νικόπολης», στο: Σουέρεφ Κ.Ι. (επιστ. επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Ηπείρου*, Αθήνα: Διάζωμα - Περιφερειακή Ένωση Δήμων Ηπείρου.

Χρυσοστόμου Π., Κεφαλονίτου Φ. (2003), *Νικόπολις*, Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού-Ταμείο αρχαιολογικών πόρων και απαλλοτριώσεων.

Πηγές από το διαδίκτυο

Διαδικτυακός τόπος Σωματίου «Διάζωμα»: http://www.diazoma.gr/GR/Page_04-01_AT-054.asp http://www.diazoma.gr/GR/Page_04-01_AT-052.asp

Διαδικτυακός τόπος της πρώην ΛΓ' Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων: <http://www.lgerka.gr/index.html> (Προσπελάστηκε στις 2/12/2014)

Άλλες πηγές

Επιστημονική Επιτροπή Νικόπολης

Εφορεία Αρχαιοτήτων Πρέβεζας

Προέλευση εικόνων

Εικ. 1, 2, 5: Επιστημονική Επιτροπή Νικόπολης

Εικ. 3-4, 6-14: Διεύθυνση Μουσείων

Εικ. 15: Εφορεία Αρχαιοτήτων Πρέβεζας

Συντονισμός έργου: Μαρία Λαγογιάννη, Δρ Αρχαιολόγος
Σουζάνα Χούλια - Καπελώνη, Αρχαιολόγος
Σχεδιασμός περιεχομένου - γενική επιμέλεια: Έλενα Μπαζίνη, Αρχαιολόγος
Γραφιστική & καλλιτεχνική επιμέλεια: Σπύλιος Πίστας, Γραφίστας
Κείμενα: Εβίτα Τσιώλη, Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος
Ηλεκτρονική επεξεργασία: Ειρήνη Σταυριανού, Γραφίστας
Παιδαγωγική επιμέλεια: Χρύσα Αθιανού, Εκπαιδευτικός
Διορθώσεις κειμένων: Βιολέττα Ζεύκη, Αρχαιολόγος - Μεταφράστρια

ISBN: 978-960-386-225-3

©2015 Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων

Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη

Το έργο «Σχεδιασμός και παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη της σημασίας του θεάτρου στην αρχαιότητα και σήμερα» (κωδικός MIS 339817) υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση" και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ